

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 415

Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Agata Wiszniowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-571-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Maria Balcerowicz-Szkutnik, Włodzimierz Szkutnik: Problemy ubezpieczeń społecznych i emerytalnych w Federacji Rosyjskiej / Social and pension insurance problem in Russian Federation	11
Teresa H. Bednarczyk: Mikroubezpieczenia – innowacja produktowa czy powrót do korzeni? / Microinsurance – product innovation or return to the roots?.....	23
Barbara Cieślak: UBI zamiast czy obok SBM? / UBI together with or instead of BMS?.....	33
Roman Garbicz: Financial Effects of Social Security System Reforms in Selected Countries of the European Community / Efekty finansowe reform publicznych systemów ubezpieczeń społecznych w wybranych państwach Unii Europejskiej	42
Aleksandra Hęcka, Krzysztof Łyskawa: Ubezpieczenia zagrożeń środowiskowych w gospodarstwie rolnym / Insurance of environmental risk in agricultural entity.....	55
Marietta Janowicz-Lomott, Krzysztof Łyskawa: <i>Underwriting</i> i polityka lokacyjna zakładów ubezpieczeń w kształtowaniu taryf na rynku ubezpieczeń majątkowych / Underwriting and investment policy of insurances companies in creating rates on the market of property insurance.....	68
Maria Kiedrowska: Ryzyko badania sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń / Insurance company financial statement audit risk	83
Bożena Kołosowska, Angelika Kuligowska: Praktyczne stosowanie triggerów na przykładzie ubezpieczenia gminy / Practical application triggers on the example of municipalities insurance	94
Rafał Komorowski, Katarzyna Kubiszewska: Islamic Takaful: Has it successfully substituted conventional insurance? / Islamic Takaful: czy skutecznie zastąpił ubezpieczenia komercyjne?.....	104
Lech Kujawski, Agnieszka Pobłocka: Oszacowanie rezerwy IBNR bayesowskim modelem <i>chain ladder</i> w ubezpieczeniach majątkowych / Bayesian methods for calculation the best estimate of IBNR technical provision in non-life insurance	115
Agnieszka Kurdyś-Kujawska: Motywy zakupu dobrowolnych ubezpieczeń przez rolników Pomorza Środkowego / The motives of purchase voluntary insurances by farmers of the Middle Pomerania	124

Robert Kurek: Nadzór nad globalnie działającymi zakładami ubezpieczeń – wymogi kapitałowe / Supervision over the globally functioning insurance institutions – capital requirements	134
Sergiusz Lenhardt: Perspektywy dla rynku ubezpieczeń samochodów zabytkowych w Polsce / Perspectives for the classic cars insurance market in Poland	143
Jerzy Łańcucki: Mechanizm nadzoru nad grupą ubezpieczeniową w nowych regulacjach unijnych / Mechanism of insurance group supervision in new EU regulations	152
Beata Nowotarska-Romaniak: The marketing meaning of customers as users of insurance services / Marketingowe znaczenie klientów jako użytkowników usług ubezpieczeniowych	163
Sylvia Pieńkowska-Kamieniecka: Partycypacja osób młodych w dodatkowym systemie emerytalnym / The participation of young people in the additional pension scheme	171
Piotr Pisarewicz: Wynagrodzenia z tytułu sprzedaży ubezpieczeń jako wyznacznik strategii rozwoju banków opartych na modelu współpracy z zakładami ubezpieczeń / Insurance commissions as a determinant of banks' strategies based on co-operation with an insurance companies.....	182
Agnieszka Przybylska-Mazur: Wybrana metoda oszacowania ryzyka rachunków zdrowia / Selected method of estimating the risk of health accounts.....	194
Paweł Rozumek: Instrumenty zarządzania ryzykiem katastroficznym i niekatastroficznym w rolnictwie – analiza porównawcza ubezpieczeń tradycyjnych i indeksowych / Catastrophic and non-catastrophic risk management tools in agriculture – comparative analysis of traditional and index insurances	203
Ewa Spigarska: Bilans zakładów ubezpieczeń na potrzeby wymogów wypłacalności i do celów statutowych – podobieństwa i różnice / Balance sheet of insurance companies for solvency requirements and for statutory purposes – similarities and differences.....	214
Grzegorz Strupczewski: Identyfikacja kluczowych determinant zakupu dotowanego ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich / Identification of the key determinants of subsidized crop and livestock insurance purchase.....	225
Waldemar Truszkiewicz: Medyczna ocena następstw szkody osobowej w roszczeniach odszkodowawczych – wielowymiarowy, nowoczesny System HBT (Human Body Trauma) Index w miejsce jednowymiarowej tabeli ZUS / Replacement of one-dimensional ZUS (Social Insurance Institute) table with a multidimensional, advanced HBT (Human Body Trauma) system in Medical valuation of consequences of injuries on the person in compensation claims	241

Tatiana Verezubova: Rodzaje ubezpieczeń w strategii finansowej zakładów ubezpieczeniowych rekomendowane na podstawie analizy ryzyka i rentowności – metodologia wyboru / The method of selection of preferential insurance forms based on risk analysis and profitability in financial strategy of insurance companies.....	250
Alicja Wolny-Dominiak, Stanisław Wanat: Taryfikacja <i>a priori</i> z wykorzystaniem kopuli / On the use of copula in ratemaking	258

Wstęp

Ubezpieczenie jako urządzenie gospodarcze funkcjonuje od bardzo dawna. We współczesnych czasach w wielu krajach w ramach rynków finansowych działają rozwinięte w różnym stopniu rynki ubezpieczeniowe. Ryzyko, które towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów i które dało początek zorganizowania instytucji ubezpieczenia, występuje ciągle i jednocześnie na skutek rozwoju cywilizacyjnego, rozwoju technologicznego oraz zmieniających się procesów demograficznych. Pojawiają się nowe kategorie ryzyka, które mogą być przedmiotem ubezpieczenia. Wobec zmieniającego się otoczenia rynek ubezpieczeniowy dostosowuje się i proponuje nowe produkty ubezpieczeniowe. Jednocześnie zakłady ubezpieczeń z obowiązku muszą dbać o bezpieczeństwo finansowe swoich klientów, aby nie podważyć podstawowej zasady realności ochrony ubezpieczeniowej. Wszystkie te zjawiska można zaliczyć do obszarów badawczych środowiska akademickiego zajmującego się problematyką ubezpieczeniową. Ponadto nowe tendencje, które pojawiają się w systemach emerytalnych, wywołane starzeniem się społeczeństw i niewydolnością repartycyjnego systemu emerytalnego, a równocześnie pojawiającymi się kryzysami na rynkach finansowych, generują cały szereg problemów badawczych, które są również w zasięgu zainteresowań wielu środowisk akademickich. Funkcjonujący w Polsce od kilkunastu lat nowy system emerytalny budzi różne kontrowersyjne dyskusje i skłania do wstępnej oceny, a zagadnienia te wiążą się z funkcjonowaniem systemu ubezpieczeń społecznych, w tym również z finansowaniem ochrony zdrowia.

Jak widać, tematyka badawcza obejmująca bardzo szeroko rozumiane ubezpieczenia od strony teoretycznej, jak również praktyki ubezpieczeniowej, jest niezwykle obszerna. Wszystkie te problemy są zawarte w przygotowanej pracy.

Zbiór zawiera artykuły, zaprezentowane na IX Międzynarodowej Konferencji „Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku”, która odbyła się w maju 2015 r. w Rydzynie. Konferencja jest organizowana z inicjatywy i w wyniku współpracy Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu i Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Biorą w niej udział osoby reprezentujące wszystkie czołowe krajowe środowiska akademickie zajmujące się problematyką ubezpieczeniową oraz przedstawiciele praktyki ubezpieczeniowej. Od kilku lat przyjeżdżają również uczestnicy z zagranicy, z takich państw, jak: Rosja, Ukraina, Białoruś, Słowacja, Czechy i Niemcy. Tematyka badawcza prezentowana na obradach koncentruje się wokół następujących zagadnień:

- Funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego w Polsce i w świecie
- Zarządzanie ryzykiem w ubezpieczeniach
- Gospodarka finansowa ubezpieczycieli

- Zastosowanie metod ilościowych w ubezpieczeniach
 - Problematyka prawna w ubezpieczeniach
- Artykuły opublikowane w tym opracowaniu dotyczą powyższych zagadnień.

Pragniemy wszystkim Autorom serdecznie podziękować za przygotowanie interesujących artykułów poruszających wiele ważnych, aktualnych problemów i mamy nadzieję, że publikacja ta wzbogaci literaturę ubezpieczeniową i będzie inspiracją do dalszych badań.

W imieniu Autorów i własnym wyrażamy głęboką wdzięczność recenzentom: Pani Profesor Marii Balcerowicz-Szkutnik, Pani Profesor Teresie Bednarczyk, Panu Profesorowi Jackowi Lisowskiemu, Panu Profesorowi Markowi Monkiewiczowi, Panu Profesorowi Kazimierzowi Ortyńskiemu, Pani Profesor Wandzie Sułkowskiej, Panu Profesorowi Włodzimierzowi Szkutnikowi, Panu Profesorowi Tadeuszowi Szumliczowi oraz Panu Profesorowi Adamowi Śliwińskiemu – za cenne uwagi, które pozwoliły nadać publikacji lepszy kształt.

Redaktorzy naukow
Wanda Ronka-Chmielowiec
Patrycja Kowalczyk-Rólczyńska

Sylwia Pieńkowska-Kamieniecka

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
e-mail: sylwia.pienkowska@uwm.edu.pl

**PARTYCYPACJA OSÓB MŁODYCH
W DODATKOWYM SYSTEMIE EMERYTALNYM**

**THE PARTICIPATION OF YOUNG PEOPLE
IN THE ADDITIONAL PENSION SCHEME**

DOI: 10.15611/pn.2016.415.16

Streszczenie: W artykule przedstawiono podejście ludzi młodych do oszczędzania w dodatkowych programach emerytalnych, skalę uczestnictwa w tychże programach oraz bariery oszczędzania na starość wśród ludzi młodych w Polsce i w innych wybranych krajach. Z badań wynika, że osoby młode uważają, że oszczędzanie na starość jest ważne, ale nie priorytetowe. Ma to swoje odzwierciedlenie we wskaźniku uczestnictwa w rynku dodatkowych programów emerytalnych, który w Polsce pozostaje na niskim poziomie. Wśród głównych przyczyn takiej sytuacji według osób młodych jest brak wystarczających środków finansowych na dokonywanie długoterminowych inwestycji na starość oraz niepewna sytuacja gospodarcza kraju. Podwyżka wynagrodzenia, korzystne zachęty podatkowe i sponsorowanie emerytury przez pracodawców są z kolei głównymi czynnikami, które mogłyby je zachęcić do gromadzenia dodatkowych środków na okres po zakończeniu aktywności zawodowej.

Słowa kluczowe: dodatkowy system emerytalny, osoby młode, indywidualne programy emerytalne, zakładowe programy emerytalne.

Summary: The article presents the attitude of young people to saving for retirement and participating in the additional pension programs. The article shows the scale of participation in these programs and barriers to saving for retirement among young adults in Poland and in the selected countries in the world. According to the research results, young people think that saving for retirement is important, but it is not a current priority. Consequently, the rates of participation of young adults in Poland in the additional pension schemes are low. Within the main reasons of this situation are the lack of money to invest and the uncertain economic situation. On the other hand a pay rise, more generous tax breaks on pension products and providing retirement plan into which not only employee, but also employer could contribute, would encourage young people to save additionally for retirement.

Keywords: additional pension scheme, young people, individual pension programs, occupational pension programs.

1. Wstęp

Systematyczne oszczędzanie jest kluczowym czynnikiem determinującym dobrą sytuację finansową danej jednostki po osiągnięciu wieku emerytalnego. Społeczeństwo powinno akceptować większą osobistą odpowiedzialność za zapewnienie sobie wyższego standardu życia na emeryturze i rozpocząć planowanie emerytalne jak najwcześniej po rozpoczęciu aktywności zawodowej. Zgodnie z powszechną tendencją, niższym stopom zastąpienia z publicznego, bazowego systemu emerytalnego powinno towarzyszyć dodatkowe oszczędzanie emerytalne, które w celu zebrania odpowiedniego kapitału na starość powinno rozpocząć się w młodym wieku. Tymczasem myopia, tzn. krótkowzroczność i niedocenianie ryzyka, powodują, że w całkowicie dobrowolnym dodatkowym systemie emerytalnym społeczeństwo uznaje, że w młodym wieku jest za wcześnie, aby odkładać jakiegokolwiek środki na przyszłą emeryturę [Żukowski 2014]. Zachowanie to wynika z preferowania bieżącej konsumpcji nad oszczędnościami konsumowanymi za kilkadziesiąt lat, w okresie po zakończeniu aktywności zawodowej.

Celem artykułu jest przedstawienie podejścia ludzi młodych do oszczędzania w dodatkowych programach emerytalnych, jak również skali uczestnictwa w tych programach w Polsce w porównaniu z innymi wybranymi krajami, tj. Stanami Zjednoczonymi, Niemcami i Nową Zelandią, gdzie odsetek osób uczestniczących w dodatkowych planach emerytalnych w odniesieniu do ogółu pracujących jest znacznie wyższy niż w Polsce. Zidentyfikowano ponadto bariery oszczędzania na starość wśród ludzi młodych, jak również zbadano, czy wprowadzenie automatyzmu w dodatkowych programach emerytalnych ma wpływ na większą w nich partycypację osób młodych. W tym celu skorzystano i przeanalizowano sprawozdania dotyczące segmentu dodatkowych oszczędności emerytalnych polskich i zagranicznych instytucji nadzoru nad poszczególnymi rynkami finansowymi oraz wiodących instytucji badawczych specjalizujących się w tematyce dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego.

2. Dodatkowe oszczędzanie emerytalne wśród osób młodych – skala zjawiska w programach dobrowolnych

Mimo iż w wielu krajach świadomość niższego standardu emerytalnego po zakończeniu aktywności zawodowej jest coraz większa, nie skutkuje to jednak zwiększonym udziałem ich obywateli w dodatkowych przedsięwzięciach emerytalnych, które stanowią integralny element systemów emerytalnych [Chłoń-Domińczak i in. 2013]. Sytuacja taka ma miejsce np. w Polsce, gdzie zarówno w indywidualnych, jak i pracowniczych programach emerytalnych uczestniczy niewielki odsetek pracujących. Według stanu na koniec 2014 r. prowadzonych było ok. 824 tys. indywidualnych kont emerytalnych (tj. IKE, co stanowi ok. 5,2% ogółu aktywnych zawodowo) oraz ok. 528 tys. indywidualnych kont zabezpieczenia emerytalnego (tj. IKZE, co stanowi

ok. 3,2% osób aktywnych zawodowo). W funkcjonujących ok. 1070 pracowniczych programach emerytalnych (w 2013 r.) uczestniczy z kolei jedynie ok. 2,4% ogółu pracujących [Rutecka (red.) 2014]. Podział posiadaczy indywidualnych programów emerytalnych według kryterium wieku pokazuje, że udział młodych uczestników w wieku do 30 lat od początku funkcjonowania rynku IKE (od 2004 r.) oraz IKZE (od 2012 r.) systematycznie maleje (tab. 1).

Tabela 1. Procentowy rozkład posiadaczy IKE i IKZE względem wieku w 2014 r. w porównaniu ze stanem na koniec pierwszego roku po wprowadzeniu danej formy indywidualnego programu emerytalnego

IKE				IKZE			
Wiek	Lata		Zmiana w p. proc. 2014/2004	Wiek	Lata		Zmiana w p. proc. 2014/2012
	2004 (w %)	2014 (w %)			2012 (w %)	2014 (w %)	
do 30 lat	15,4	3,9	- 11,5	do 30 lat	19,9	13,7	- 6,2
31-40 lat	28,4	22,8	- 5,6	31-40 lat	27,2	27,3	+ 0,1
41-50 lat	30,0	24,9	- 5,1	41-50 lat	27,1	27,3	+ 0,2
51-60 lat	19,1	29,0	+ 9,9	51-60 lat	24,5	27,4	+ 2,9
ponad 60 lat	7,1	19,4	+ 12,3	61-65 lat	1,1	3,8	+ 2,7
				ponad 65 lat	0,2	0,5	+ 0,3

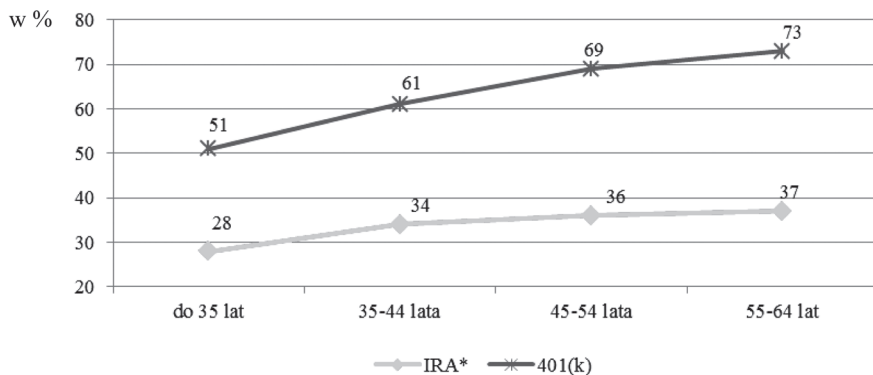
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF.

Zmiany w kategoriach wiekowych posiadaczy indywidualnych programów emerytalnych wskazują na zwiększone zainteresowanie dobrowolnym oszczędzaniem emerytalnym wśród osób w wieku 51-60 lat lub przejście do grupy o dużym udziale IKE i IKZE z kategorii wiekowej 41-50 lat do kategorii 51-50 lat. Malejące natomiast zainteresowanie rynkiem dodatkowych programów emerytalnych wśród osób młodych w Polsce może wiązać się nie tylko z trudną sytuacją na rynku pracy i przekonaniem o emeryturze jako o kategorii odległej, ale również z ich niskim zainteresowaniem systemem emerytalnym w ogóle [Chłoń-Domińczak i in. 2013].

Z badań przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych wynika natomiast, że amerykańskie społeczeństwo w każdym wieku oszczędza na emeryturę, jednak wskaźnik partycypacji w dodatkowym systemie emerytalnym jest również, podobnie jak w Polsce, zdecydowanie niższy wśród osób młodszych, niż ma to miejsce wśród osób starszych (rys. 1). Trend ten dotyczy zarówno zakładowych programów emerytalnych, tzw. 401(k), jak i programów indywidualnych, tzw. IRA (rys. 1).

W Stanach Zjednoczonych społeczeństwo w większym stopniu uczestniczy w rynku zakładowych niż indywidualnych programów emerytalnych. Wśród nich najpopularniejszymi pracowniczymi programami emerytalnymi są tzw. 401(k) o zdefiniowanej składce. Z danych amerykańskiego resortu pracy wynika, że na koniec 2012 r. funkcjonowało ok. 516 tys. planów 401(k), w których uczestniczyło ok. 63 mln

pracowników [U.S. Department of Labor Employee Benefits Security Administration 2015]¹. Ich członkami są przede wszystkim osoby starsze. Wśród osób w wieku 55-64 lat bowiem odsetek pracowników w nich uczestniczących jest o niemal 20 p.p. wyższy niż wśród osób w wieku poniżej 35 lat.

Rys. 1. Odsetek uprawnionych pracowników uczestniczących w planach 401(k) oraz gospodarstw domowych posiadających IRA* według wieku głowy gospodarstwa domowego (w %) w Stanach Zjednoczonych

* Do IRA zaliczono tradycyjne IRA, Roth IRA oraz sponsorowane przez pracodawców IRA (SEP IRA, SAR-SEP IRA, SIMPLE IRA).

Źródło: opracowanie własne na podstawie [ICI Research Perspective 2015, Montgomery i in. 2012].

Podobnie najniższy stopień uczestnictwa osób najmłodszych w systemie emerytur dobrowolnych występuje w przypadku indywidualnych produktów emerytalnych IRA². Dodatkowe charakterystyki gospodarstw domowych posiadających IRA oraz ich porównanie z gospodarstwami ich nieposiadającymi przedstawiono w tabeli 2, z której wynika, że posiadacze IRA są przede wszystkim osobami starszymi i zamożniejszymi, które w indywidualnych produktach emerytalnych gromadzą 38% ogółu swoich aktywów finansowych.

Na przykładzie rynku amerykańskiego można ponadto zauważyć, że poza niższym wskaźnikiem uczestnictwa osób młodszych w prywatnych planach emerytalnych niższa jest również stopa gromadzonych przez nie oszczędności na starość. Podczas gdy osoby w wieku co najmniej 45 lat odkładają w planie przeciętnie 8% swoich dochodów, wśród osób w wieku poniżej 35 lat wskaźnik ten wynosi 5% [Montgomery i in. 2012].

¹ W 73% przedsiębiorstw wskaźnik uczestnictwa wyniósł powyżej 70% i najwyższy był (ponad 80%) w przypadku programów, w których realizowana była strategia automatycznego zapisu [Worldat Work and the American Benefits Institute 2013].

² Na koniec maja 2013 r. 46,1 mln osób (tj. 38% ogółu uprawnionych) posiadało indywidualne konto emerytalne IRA. Wśród nich 84% posiadało również plan emerytalny sponsorowany przez pracodawcę [ICI Research Perspective 2014].

Tabela 2. Wartości mediany wybranych charakterystyk gospodarstw domowych w Stanach Zjednoczonych posiadających i nieposiadających IRA

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe posiadające IRA ¹	Gospodarstwa domowe nieposiadające IRA
Wiek głowy gospodarstwa domowego	52 lata	50 lat
Dochód gospodarstwa domowego ²	80 500 USD	38 000 USD
Aktywa finansowe gospodarstwa domowego ³	200 000 USD	35 000 USD
Aktywa finansowe gospodarstwa domowego zgromadzone w IRA	50 000 USD	n/d
Udział aktywów finansowych gospodarstwa domowego zgromadzonych w IRA	38%	n/d

¹ Do IRA zaliczono tradycyjne IRA, Roth IRA, sponsorowane przez pracodawców IRA (SEP IRA, SAR-SEP IRA, SIMPLE IRA).

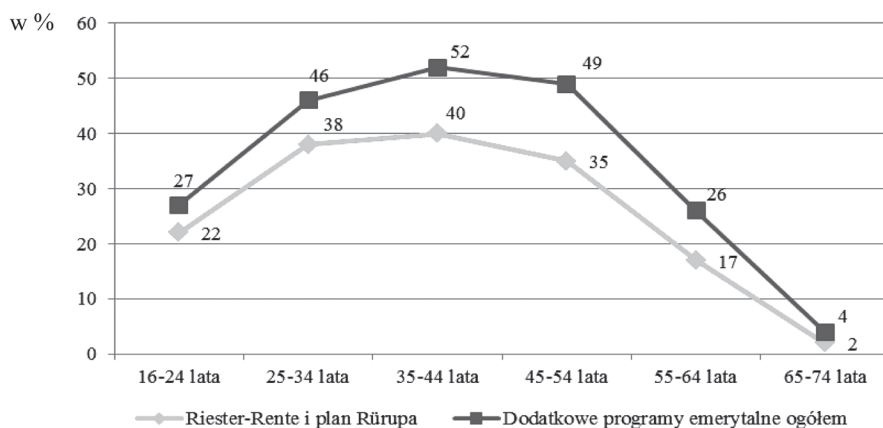
² Dochód przed opodatkowaniem w 2013 r.

³ W tym aktywa zgromadzone w finansowanych przez pracodawcę zakładowych programach emerytalnych

n/d – nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie [ICI Research Perspective 2015].

Inaczej z kolei, niż ma to miejsce w Polsce i w Stanach Zjednoczonych, wygląda partycypacja osób młodych w niemieckim dodatkowym systemie emerytalnym, gdzie wskaźnik uczestnictwa w prywatnych programach emerytalnych jest niższy wśród osób starszych niż młodszych. Krzywa partycypacji w systemie względem wieku przyjmuje kształt zbliżony do „∩” (rys. 2).

Rys. 2. Wskaźnik partycypacji w dodatkowych programach emerytalnych w Niemczech (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Deutsche Bundesbank Eurosystem 2013].

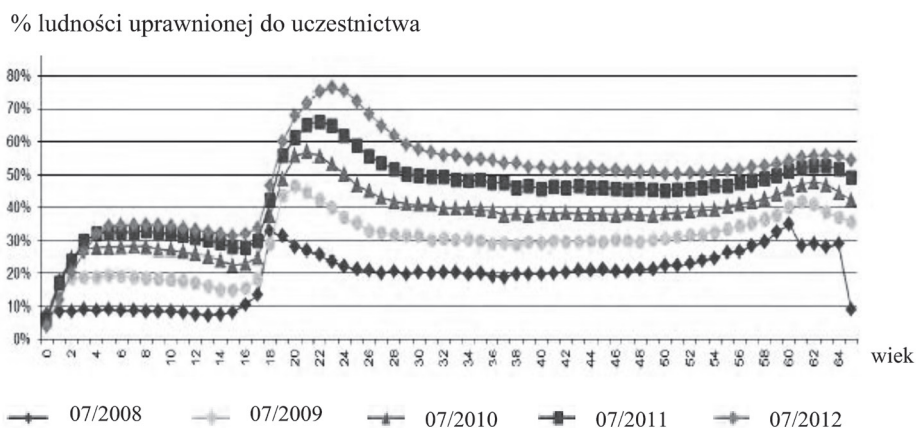
Z badań prowadzonych przez Bundesbank dotyczących zamożności i finansów gospodarstw domowych w Niemczech [Deutsche Bundesbank Eurosystem 2013] wynika, że w dodatkowych programach emerytalnych oszczędzają przede wszystkim osoby w wieku 35-44 lat (52% osób z tej grupy wiekowej), a wśród nich 40% gromadzi oszczędności na starość w ramach indywidualnych programów emerytalnych, tzw. Riester-Rente, oraz w tzw. planach Rürupa³. Zdecydowanie najpopularniejszą formą dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego wśród niemieckiego społeczeństwa są jednak plany emerytalne Riester-Rente, w których oszczędzający korzystają z dotacji z budżetu państwa i możliwości odliczenia wpłaconych składek od podatku. Liczba prowadzonych rachunków Riestera na koniec 2014 r. wyniosła 16,2 mln [<http://de.statista.com/statistik/daten/studie/39412/umfrage/anzahl-der-abgeschlossenen-riester-vertraege/>], co stanowi 36,9% ogółu pracujących [OECD 2012]. Plany te cieszą się większą popularnością wśród osób młodych (choć nie najmłodszych oszczędzających, tj. w wieku 16-24 lat) niż wśród starszych (rys. 2). Wynika to z faktu, że poza rządową dopłatą podstawową do planu (w wysokości 154 euro/miesiąc w przypadku wpłaty własnej na poziomie co najmniej 4% dochodów osiągniętych w roku poprzednim) oferowane są dopłaty na dzieci w wysokości 300 euro na każde dziecko [Pieńkowska-Kamieniecka, Rutecka 2014]. Dotacje na dzieci są istotną determinantą przystąpienia osób młodych do indywidualnych planów emerytalnych Riestera, co ma swoje odzwierciedlenie w wysokim wskaźniku ich partycypacji w systemie emerytur prywatnych, jak również w fakcie, że biorąc pod uwagę strukturę uczestników Riester-Rente według stanu rodzinnego, największy udział w systemie mają rodziny z dziećmi w wieku poniżej 16 lat [<http://de.statista.com>].

3. Uczestnictwo osób młodych w automatycznych programach emerytalnych – przykład Nowej Zelandii

Alternatywnym i najskuteczniejszym sposobem włączenia społeczeństwa do dodatkowego systemu emerytalnego jest zastosowanie pewnego stopnia przymusu uczestnictwa. W odniesieniu do ludzi młodych ma on zastosowanie z dwóch zasadniczych powodów, tj. ich niższej skłonności do oszczędzania i jednocześnie większej skłonności do ryzyka [Golinowska 2002]. Pierwszym krajem na świecie, który wprowadził system automatycznego, czyli *quasi*-obowiązkowego zapisu do pracowniczego programu emerytalnego (tzw. auto-enrolment) w 2007 r., jest Nowa Zelandia. Spowodowało to zwiększenie stopnia partycypacji społeczeństwa w dodatkowym systemie emerytalnym z kilku procent [OECD 2012] do ok. 50% w 2012 r. [Inland Revenue 2012a]. Ponieważ automatycznym zapisem obejmowani są nowo zatrudniani pracownicy, którzy w ciągu 8 tygodni mają możliwość wystąpienia z niego, głównym adresatem programu są osoby młode, rozpoczynające karierę zawodową

³ Plany Rürupa przeznaczone są głównie dla osób o wysokich dochodach, jak również prowadzących samodzielną działalność gospodarczą. Szerzej zob. [Pieńkowska-Kamieniecka, Rutecka 2014].

lub też osoby zmieniające pracę. Pozostali pracownicy mogą przystąpić do programu na zasadzie dobrowolności. Na koniec czerwca 2014 r. w systemie emerytur dodatkowych KiwiSaver w Nowej Zelandii uczestniczyło 2,35 mln osób. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 25-34 lat (19,3%). Wskaźnik partycypacji w systemie wzrasta każdego roku i jest najwyższy wśród osób w wieku ok. 24 r.ż., wynosząc 79% ogółu osób uprawnionych w tej grupie wiekowej, oraz 67% dla osób w wieku 18-24 lat i powyżej 50% dla osób uprawnionych w wieku 20-50 lat (rys. 3).

Rys. 3. Odsetek osób w danym wieku uczestniczących w programie KiwiSaver w Nowej Zelandii w ogóle ludności uprawnionej do uczestnictwa według stanu na koniec czerwca w latach 2008-2012 (w %)

Źródło: [Inland Revenue 2012a].

Tabela 3. Struktura osób automatycznie włączonych do programu i występujących z programu KiwiSaver w Nowej Zelandii według stanu na 30 czerwca 2011 r. (w %)

Wiek	Odsetek osób opuszczających program	Odsetek osób automatycznie włączonych do programu
15-17 lat	1%	1%
18-24 lat	21%	25%
25-34 lat	31%	27%
35-44 lat	22%	20%
45-54 lat	16%	16%
55 lat i więcej	8%	10%
brak danych	1%	1%
Razem	100%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Inland Revenue 2012b].

Z danych przedstawionych na powyższym rysunku wynika, że wskaźnik partycypacji maleje wśród osób w wieku 25-34 lat. Wynika to z faktu, że w tej grupie wiekowej, która stanowi najliczniejszą grupę automatycznie włączoną do programu (27%), obserwowany jest również najwyższy odsetek osób korzystających z opcji wyjścia z KiwiSaver (31%) (tab. 3).

Należy jednak zauważyć, że choć odsetek osób opuszczających program w wieku powyżej 35 lat jest niższy niż wśród osób w wieku poniżej 35 lat, dzięki automatycznemu zapisowi do dodatkowego programu emerytalnego, w systemie KiwiSaver pozostaje dwóch na trzech pracowników w wieku 25-34 lat.

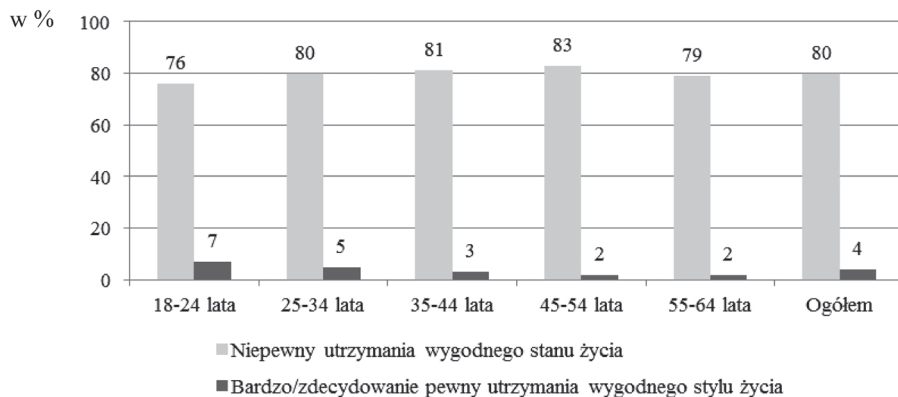
4. Stopień przygotowania emerytalnego i determinanty oszczędzania na starość wśród ludzi młodych

Jak wskazuje T. Szumlicz, nie wystarczy wiedzieć, ile danej jednostce da oszczędzanie obowiązkowe, ponieważ trzeba jeszcze wiedzieć, ile i jak oszczędzać dodatkowo, aby móc w przyszłości otrzymać zadowalające świadczenie emerytalne [Szumlicz 2015]. Z Indeksu Przygotowania Emerytalnego Aegon (IPEA) z 2015 r.⁴ wynika, że Polska z określanym jako niski ogólnym wynikiem 5,2 pkt zajęła 12. miejsce na 15 badanych krajów. Indeks ten jest przy tym zdecydowanie niższy wśród osób młodszych niż starszych. Wśród osób w wieku 20-29 lat bowiem wyniósł 4,8 pkt, natomiast wśród osób w wieku 50-59 lata 5,5 pkt [Aegon 2015]. I choć w przyszłości sytuacja finansowa na emeryturze pokolenia młodych będzie gorsza niż obecnych emerytów, z badań Aegon wynika, że osoby młode nie do końca są jej świadome. Wśród osób młodszych zauważa się bowiem niższy stopień niepewności co do utrzymania dotychczasowego wygodnego stylu życia na emeryturze przy wyższym stopniu pewności w tym zakresie w stosunku do osób starszych (rys. 4).

Osoby młode postrzegają okres emerytalny jako odległy, w związku z czym na emeryturę zamierzają oszczędzać dopiero w przyszłości. Biorąc przy tym pod uwagę ich ograniczone możliwości finansowe, traktują planowanie i oszczędzanie emerytalne jako mniej istotne w stosunku do innych bieżących wydatków uznawanych za priorytetowe, jak konsumpcyjne i mieszkaniowe (w tym spłata zobowiązań hipotecznych). Młodzi ludzie wskazują również na niepewną sytuację gospodarczą kraju oraz obawę przed niskimi stopami zwrotu z inwestycji⁵. Zadowalający jest jednak fakt, że choć osoby młode w zdecydowanie mniejszym stopniu niż osoby starsze systematycznie oszczędzają na emeryturę, zamierzają to jednak robić w przyszłości w większym zakresie niż osoby starsze [Aegon 2013]. Potrzebne są jednak ku temu

⁴ Badanie przeprowadzone w 2015 r. wśród 16 tys. osób w 15 krajach. Więcej na temat badania i indeksu IPEA zob. [<http://www.aegon.com/index>].

⁵ Na podstawie badania Aegon przeprowadzonego wśród 10 800 pracowników z 12 krajów, w którym 2722 stanowiły osoby w wieku 20-29 lat [Aegon 2013].

Rys. 4. Stosunek Polaków do utrzymania komfortowego stylu życia na emeryturze (w % ogółu badanych)

Źródło: [Aegon 2015].

odpowiednie przesłanki. Młodzi ludzie zarówno w Polsce, jak i w innych krajach wskazują przede wszystkim na pięć zasadniczych, według nich, czynników determinujących aktywność prooszczędnościową na starość. Są to: podwyżka wynagrodzenia, większe zachęty podatkowe, dopłaty pracodawców do składek w dodatkowych planach emerytalnych (jak ma to miejsce np. w Stanach Zjednoczonych w przypadku indywidualnych planów emerytalnych IRA), lepsza informacja o stanie środków zgromadzonych na koncie oraz uproszczenie produktów inwestycyjnych służących długoterminowemu oszczędzaniu na starość. Zdaniem ok. 1/3 badanych pracodawca powinien być zobligowany do partycypacji finansowej w dodatkowym zakładowym systemie emerytalnym na rzecz pracownika [Aegon 2013].

5. Zakończenie

Dochody w okresie starości stanowiące zabezpieczenie na poziomie emerytury standardowej, której inicjatorem jest państwo, muszą być uzupełniane oszczędnościami w systemie dodatkowym, których inicjatorem jest pracodawca lub/i przyszły emeryt [Szumlicz 2008]. Z badań wynika, że osoby młodsze, które w przyszłości będą pobierać niższe świadczenia emerytalne z systemu bazowego niż obecni emeryci, oszczędzają na emeryturę w zdecydowanie mniejszym stopniu niż osoby starsze. Sytuacja ta dotyczy przede wszystkim Polski, gdzie odsetek osób oszczędzających na starość w porównaniu z innymi analizowanymi krajami jest najniższy. Zarówno w Polsce, jak i w Stanach Zjednoczonych zauważa się przede wszystkim niski stopień partycypacji osób młodych w rynku dodatkowych programów emerytalnych. Z kolei w Niemczech, w związku ze stosowanymi dopłatami ze strony państwa do

programów emerytalnych Riester-Rente, oraz w Nowej Zelandii, w związku z wprowadzoną w 2007 r. automatycznością programów KiwiSaver, wskaźniki uczestnictwa w systemie emerytur dodatkowych, również wśród osób młodych, są zdecydowanie wyższe. Z badań wynika, że choć ludzie młodzi oczekują większego zaangażowania pracodawcy w uzupełniające zabezpieczenie emerytalne, to podwyżka wynagrodzenia i lepsze zachęty finansowe nadal pozostają najważniejszymi czynnikami determinującymi ich decyzje w zakresie dodatkowego oszczędzania na starość.

Literatura

- Aegon, 2013, *The Changing Face of Retirement: The Young, Pragmatic and Penniless Generation*, The Aegon Retirement Readiness Survey 2013.
- Aegon, 2015, *Inspiracje dla oszczędzających. Raport gotowości emerytalnej Polaków opracowany przez Aegon – 2015*, Aegon. Center for Longevity and Retirement, <http://www.aegon.pl/Documents/aegon-pl/Badanie%20Emerytalne%20PL/2015/Raport%20gotowo%C5%9Bci%20emerytalnej.pdf> (14.06.2015).
- Chłoń-Domińczak A., Kawiński M., Stańko D., 2013, *System oceny i prezentacji wyników inwestycyjnych kapitałowych systemów emerytalnych*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Deutsche Bundesbank Eurosystem, 2013, *Household wealth and finances in Germany: results of the Bundesbank survey*, Monthly Report, June, vol. 65, no. 6, Frankfurt am Main.
- Golinowska S., 2002, *Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej: Studium ekonomiczne*, PWN, Warszawa.
- ICI Research Perspective, 2015, *The Role of IRAs in U.S. Households' Saving for Retirement, 2014*, vol. 21, no. 1, Washington, January.
- Inland Revenue, 2012a, *Annual Report July 2011 to June 2012*, KiwiSaver Evaluation, September.
- Inland Revenue, 2012b, *KiwiSaver Evaluation: Opting-out and taking contributions holidays*, May.
- Montgomery N.V., Szykman L.R., Agnew J.R., 2012, *How Can Employers Encourage Young Workers To Save for Retirement?*, Center for Retirement Research at Boston College, March, Number 12-7.
- OECD Publishing 2012, *OECD Pension Outlook 2012*.
- Pieńkowska-Kamieniecka S., 2015, *Automatyczne plany emerytalne w systemie dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego – przesłanki tworzenia i funkcjonowania*, [w:] Kawiński M. (red.), *Do ubezpieczenia społeczne. Idea i kontynuacja*, Oficyna Wydawnicza, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Pieńkowska-Kamieniecka S., Rutecka J., 2014, *System emerytalny w Niemczech – analiza aktualnych tendencji na tle dotychczasowego procesu reformowania*, Ubezpieczenia Społeczne. Teoria i Praktyka, nr 6, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Warszawa.
- Rutecka J. (red.), 2014, *Dodatkowy system emerytalny w Polsce – diagnoza i rekomendacje zmian*, TEP, Warszawa.
- Szumlicz T., 2008, *Społeczno-ekonomiczne znaczenie III filara systemu emerytalnego*, [w:] *Rola rynku ubezpieczeniowego w realizacji reformy systemu emerytalnego*, Wydanie Specjalne „Wiadomości Ubezpieczeniowych”, Warszawa.
- Szumlicz T., 2015, *Ubezpieczenie w polityce społecznej. Teksty i komentarze*, Fundacja Instytut Zarządzania Ryzykiem Społecznym, Warszawa.
- U.S. Department of Labor Employee Benefits Security Administration, 2015, *Private Pension Plan Bulletin. Abstract of 2012 Form 5500 Annual Reports*, January, www.dol.gov (26.05.2015).

WorldatWork and the American Benefits Institute, 2013, *Trends in 401(k) Plans and Retirement Rewards*, March.

Żukowski M., 2014, *Dlaczego ubezpieczenia społeczne są obowiązkowe?*, *Systemy ubezpieczeń społecznych – między solidaryzmem a indywidualizmem*, Warszawa–Lublin, ZUS.

<http://de.statista.com> (9.06.2015).

<http://de.statista.com/statistik/daten/studie/39412/umfrage/anzahl-der-abgeschlossenen-riester-vertraege/> (9.06.2015).

<http://www.aegon.com/index> (9.06.2015).